

УДК 338.240

DOI: 10.30977/ЕТК.2225-2304.2022.40.35

АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВАМ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

БЛИЗНЮК А. О., кандидат економічних наук, доцент, кафедра менеджменту, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, вул. Я. Мудрого, 25, м. Харків, Україна, 61002.

E-mail: basket1979@ukr.net, ORCID: 0000-0002-4945-4893

***Анотація.** Метою статті є дослідження внутрішніх та зовнішніх факторів стосовно негативної дії на діяльність підприємств транспортної галузі, що формують потенційні загрози його економічній безпеці. Методичною основою в даній статті є наукові праці видатних науковців та матеріали періодичних видань. Під час дослідження у роботі використано метод логічного аналізу для обґрунтування загроз економічній безпеці транспортного підприємства за характером реалізації негативного впливу. З метою однострійного прийняття об'єкта дослідження і комплексній оцінці зв'язків елементів у межах визначеної проблеми – було використано метод системного аналізу.*

Проведені дослідження свідчать про значну роль автомобільного транспорту в системі транспортної галузі та економіки України в цілому. Треба зазначити, що стан підприємств автотранспорту є нестабільним та знаходиться під впливом значної кількості зовнішніх та внутрішніх факторів. Така ситуація спричиняє коливання та впливає на рівень економічної безпеки підприємств транспортної галузі, а тому їм необхідна система моніторингу та підтримання економічної безпеки на задовільному рівні. Дослідження економічної безпеки підприємства з об'єктивної точки зору унеможлиблює аналіз стану та головних тенденцій розвитку галузі економіки, до якої воно належить. А тому для формулювання об'єктивного та ґрунтовного висновку щодо стану економічної безпеки підприємств транспорту є необхідним вивчення сучасного стану розвитку даної галузі. Загрози економічній безпеці автотранспортного підприємства виникають не тільки завдяки їхній фінансово-господарській діяльності, а і від факторів, що можуть призвести до збитків або банкрутства. А саме тому факторами внутрішнього та зовнішнього середовища не треба зволікати, а максимально в коротші строки реагувати та убезпечувати підприємство від небажаних наслідків у майбутньому. Враховуючи весь спектр зовнішніх та внутрішніх загроз в подальшому дозволить сформулювати об'єктивну модель визначення рівня економічної безпеки підприємства автотранспортної галузі України.

Ключові слова: загрози, галузь, автомобільний транспорт, економічна безпека, фактори впливу.

Постановка проблеми. Проблематика оцінки стосовно забезпечення належного рівня економічної безпеки автотранспортного підприємства унеможлиблюють його дослідження без вивчення не лише внутрішнього, але й зовнішнього середовища. Завдяки галузевій специфікації визначається сукупність певних факторів, які в свою

чергу формують рівень економічної безпеки автотранспортного підприємства.

Під час аналізу джерел негативного впливу на економічну безпеку підприємства важливим є дослідження не стільки самих факторів, що спричиняють негативний вплив на підприємство, тобто всього спектру економічних ризиків, а і вивчення самих загроз, тобто суб'єктів негативного впливу, що спричиняють появу цих ризиків як наслідок своїх дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблемам стосовно управління економічною безпекою підприємств транспортної галузі присвячена велика кількість досліджень таких науковців, як Г. В. Козаченко, В. П. Пономарев, О. М. Ляшенко, В. Г. Алькема, І. А. Дмитрієв, В. Ю. Нестеренко, М. В. Фоміна, Т. Г. Васильців, Л. І. Донець, Н. В. Ващенко, М. Б. Тумар, Н. В. Дулеба, З. Б. Живко та ін. [1-9].

Невирішені складові загальної проблеми. Існує велика кількість наукових публікацій щодо вирішення поставленого питання, але науковий апарат управління економічною безпекою в транспортній галузі ще не є досить сформованим та потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статі. Метою статті є дослідження внутрішніх та зовнішніх факторів стосовно негативної дії на діяльність підприємств транспортної галузі, що формують потенційні загрози його економічній безпеці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умовно всі загрози економічній безпеці транспортного підприємства за характером реалізації негативного впливу можна поділити на два блоки [1, 3]:

- зовнішні;
- внутрішні.

Розглянемо суб'єкти впливу на економічну безпеку підприємства більш докладно в межах наведеної класифікації.

До зовнішніх загроз економічній безпеці підприємства можна віднести такі:

- макроекономічна та геополітична ситуація в державі;
- державні структури;
- конкуренти;

- партнери;
- ділове середовище непрямого впливу;
- засоби масової інформації;
- кримінальне середовище.

Проаналізуємо вплив кожної з наведених загроз на економічну безпеку підприємства.

Будь-яке транспортне підприємство є однією з ланок та функціонує всередині національної економіки, якій притаманна велика кількість загальних специфічних особливостей, які формують ключові умови або «правила гри» для підприємства та визначають головні аспекти його діяльності та засади прийняття управлінського рішення під час реалізації такої діяльності. Саме тому макроекономічна та геополітична ситуації є загрозами для економічної безпеки підприємства, бо вони спричиняють на неї як позитивний, так і негативний впливи.

Розглянемо вплив макроекономічної ситуації на економічну безпеку підприємства. Як вже зазначалося, макроекономічна ситуація представляє собою глобальні умови, в яких знаходяться соціум та уся сукупність підприємств, які функціонують в межах певної держави. Вона спричиняє прямий вплив на усі ланки діяльності підприємства через загальний стан економіки, правове регулювання підприємницької діяльності, демографічні, соціальні, політичні процеси, стан грошової системи країни, міжнародний статус та визнання держави в світі, тощо. Всі ці аспекти формують загальний рівень культури ведення бізнесу в державі, обсяги платоспроможного попиту на продукцію підприємства, визначають його конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Свій вплив на підприємство крім загальних умов функціонування держава спричиняє також через систему державних контролюючих та регулюючих органів. Тому розглянемо їх також як одну з загроз економічній безпеці підприємства. Насамперед таке розуміння державних органів як прямої загрози для діяльності підприємства пояснюється загальною специфікою реалізації такими структурами в Україні своїх посадових повноважень та значною мірою тонізації взаємовідносин між підприємствами та державними контролюючими органами. Існує декілька схем реалізації таких взаємовідносин:

1) взаємодія в межах законодавства, тобто класична схема, що передбачає повне дотримання усіма учасниками чинних норм законодавства: підприємство намагається дотримуватися усіх норм, що регулюють його діяльність, а контролюючі органи втручаються в його роботу лише у разі порушення таких норм;

2) підприємство свідомо порушує деякі вимоги та регулятивні норми задля отримання додаткових фінансових ресурсів або поліпшення своєї конкурентної позиції на ринку (заниження обсягів діяльності, пониження розмірів прибутку, виплата заробітної плати «в конверті», тощо), що в свою чергу спричиняє втручання державних контролюючих органів в діяльність підприємства та залучення щодо нього відповідних штрафних санкцій;

3) державні контролюючі та регулюючі органи свідомо створюють умови для порушення підприємством певних норм, виконання яких є необхідним для законної реалізації діяльності підприємства, що в свою чергу призводить до штрафних санкцій та, в найгіршому випадку, спричиняє припинення діяльності підприємства;

4) підприємство та державні контролюючі органи свідомо на взаємовигідних засадах порушують певні вимоги чинного законодавства, що регулює діяльність підприємства, з метою отримання підприємством додаткового прибутку, а працівниками контролюючих органів тіньових доходів.

Всі вище вказані варіанти взаємодії між підприємством та державними органами в тій чи іншій мірі мають місце в сучасній Україні, однак найбільш поширеними з них є третій та четвертий варіанти. Найбільшу ж загрозу для економічної безпеки підприємства містить в собі третій варіант.

Розглянемо наступну загрозу економічній безпеці підприємства, а саме конкурентів. Саме конкуренти є найбільш зацікавленими в створенні негативних умов для реалізації підприємством його діяльності. Тому рівень економічної безпеки підприємства багато в чому визначається культурою ведення бізнесу з боку конкурентів.

Проаналізуємо варіанти негативного впливу конкурентів на діяльність, а, відповідно, і на економічну безпеку підприємства:

1) свідоме заниження ціни на продукцію, що виготовляється підприємствами, і навіть демпінг;

- 2) поширення негативної інформації про підприємство в діловому колі та серед споживачів;
- 3) переманювання спеціалістів підприємства;
- 4) використання працівників державних контролюючих органів, як інструменту негативного впливу на підприємство та інших засобів несумлінної конкуренції.

В силу вище зазначеного, підприємство обов'язково під час управління своєю безпекою має проводити постійний моніторинг дій конкурентів та стану своїх конкурентних переваг в порівнянні з ними.

Наступна загроза для діяльності та економічної безпеки підприємства – його партнери, тобто вся та частина ділового середовища, з якою підприємство в тій чи іншій мірі пов'язане в процесі реалізації своєї виробничої та комерційної діяльності, а тому і будь-які зміни, що їх стосуються, в тій чи іншій мірі спричиняють вплив і на саме підприємство.

Стандартні негативні сценарії, що мають місце під час роботи підприємства з партнерами, виглядають наступним чином:

- 1) підприємство має єдиного партнера (клієнта, замовника, постачальника, підрядника, тощо), або такого, що має критичну для підприємства значущість, або взагалі незамінного. В цій ситуації партнер стає своєрідним монополістом і отримує умови для маніпуляції підприємством та зміни умов співпраці на свою користь;

- 2) підприємство має партнера з невисокою мотивацією до співробітництва через незначущі для нього обсяги та результати спільної діяльності або відсутність стримувального впливу та санкцій з боку підприємства. Наслідками такої ситуації можуть бути порушення умов укладених угод, односторонній їх перегляд, порушення термінів постачання та оплати;

- 3) підприємство має справу з неспроможним партнером, тобто таким, що на практиці не здатний виконати договірні зобов'язання перед підприємством через об'єктивні або суб'єктивні причини. В будь-якому разі такий сценарій розвитку подій спричиняє негативний вплив на результати діяльності підприємства та виконання ним в свою чергу зобов'язань перед іншими партнерами, тобто спричиняє негативний вплив на рівень економічної безпеки підприємства;

4) підприємство має справу з нечесним партнером, тобто таким, що свідомо порушує умови укладених угод;

5) підприємство має справу з проблемним партнером, що має певні власні негативні обставини діяльності (негативна репутація в діловому колі, порушення законодавства, тощо), які під час співпраці можуть спричинити певний вплив і на саме підприємство.

Отже, підприємство повинне під час управління свої економічною безпекою приділяти максимум уваги партнерам, їх репутації та стану справ з метою попередження негативного впливу будь-яких їх змін на власну діяльність.

Наступна загроза для економічної безпеки підприємства – ділове середовище непрямого впливу, тобто сукупність інших суб'єктів підприємницької діяльності, з якими підприємство прямо не пов'язане при реалізації своєї діяльності, але які однак можуть бути негативно, позитивно або нейтрально налаштовані щодо підприємства та своїм відношенням формувати певний його імідж та впливати на окремі ланки його діяльності. Тобто моніторинг цієї загрози також є необхідним при управлінні економічною безпекою підприємства.

Розглянемо засоби масової інформації як джерело загрози економічній безпеці підприємства. На сьогодні ЗМІ є головним формувавцем суспільної думки, а тому від їх налаштованості щодо підприємства значним чином залежить його ділова репутація, а, як наслідок і результативність всієї діяльності. Побудування грамотної співпраці підприємства та ЗМІ є джерелом підвищення його економічної безпеки не лише шляхом використання для поширення реклами, однак і як інструмента захисту підприємства від антиреклами і навіть захисту власності підприємства шляхом використання ЗМІ як інструмента для створення значного суспільного резонансу навколо вирішення певних важливих для підприємства проблем.

Висновки. Ситуація, яка складається навколо економічної безпеки підприємств транспорту, особливо в сучасних умовах, є досить нестабільною та потребує подальшого розвитку. Транспорт постійно знаходиться під визначальним впливом з боку держави, що потребує обов'язкового врахування будь-яких негативних тенденцій стосовно формування переліку загроз економічній безпеці автотранспортного підприємства.

Треба зазначити, що взаємодії між підприємством та державними органами в тій чи іншій мірі мають місце в сучасній Україні, підприємство обов'язково під час управління своєю безпекою має проводити постійний моніторинг дій конкурентів та стану своїх конкурентних переваг в порівнянні з ними, а також підприємство повинне під час управління свої економічною безпекою приділяти максимум уваги партнерам, їх репутації та стану справ з метою попередження негативного впливу будь-яких їх змін на власну діяльність.

Література

1. Козаченко Г.В., Пономарев В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. К.: Лібра, 2003. 280 с.
2. Алькема В.Г. Використання механізму у контролінгу в системі економічної безпеки автотранспортних підприємств. *Вісник Національного транспортного університету*. 2011. № 24 (1). С. 143-150.
3. Дмитрієв І.А., Близнюк А.О., Онісіфорова В.Ю. Управління економічною безпекою автотранспортного підприємства: монографія. Х.: ХНАДУ, 2014. 215 с.
4. Фоміна М. В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика: монографія. Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. 140 с.
5. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.
6. Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства. К.: Центр учбової літератури, 2008. 240 с.
7. Тумар М.Б. Основи економічної безпеки підприємства. К.: «Хай-Тек Прес», 2008. 232 с.
8. Дулеба Н.В. Оцінка можливості застосування існуючих методів та методик визначення рівня економічної безпеки підприємства на українських автотранспортних підприємствах. *Вісник Національного транспортного університету*. 2010. № 21 (1). С. 307-311.
9. Живко З.Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління: монографія. Львів: ЛігаПрес, 2012. 256 с.

References

1. Kozachenko, H.V., Ponomarev, V.P., Lyashenko, O.M. (2003). *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: sutnist' ta mekhanizm zabezpechennya: Monohrafiya* [Economic security of the enterprise: essence and mechanism of provision: Monograph]. Kyiv, Libra. [in Ukrainian].

2. Al'kema, V.H. (2011). *Vykorystannya mekhanizmu u kontrolinhu v systemi ekonomichnoyi bezpeky avtotransportnykh pidpryyemstv* [Use of the mechanism of controlling in the system of economic safety of motor transport enterprises]. *Visnyk Natsional'noho transportnoho universytetu – Bulletin of the National Transport University*, 24 (1), 143-150. [in Ukrainian].
3. Dmytriyev, I.A., Blyznyuk, A.O., Onisiforova, V.YU. (2014). *Upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu avtotransportnoho pidpryyemstva: Monohrafiya* [Management of the economic security of the motor vehicle enterprise: Monograph]. Kharkiv, Khnadu. [in Ukrainian].
4. Fomina, M.V., (2005). *Problemy ekonomichno bezpechnoho rozvytku pidpryyemstv: teoriia i praktyka: Monohrafiia* [Problems of safe economic development of an enterprise: theory and practice: Monograph], Donetsk, DonDUET. [in Ukrainian].
5. Vasyl'tsiv, T.H. (2008). *Ekonomichna bezpeka pidpryyemnytstva Ukrayiny: stratehiya ta mekhanizmy zmitsnennya: Monohrafiya* [Economic security of Ukrainian entrepreneurship: strategy and strengthening mechanisms: Monograph]. Lviv, Aral. [in Ukrainian].
6. Donets', L.I., Vashchenko, N.V. (2008). *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva* [Economic security of the enterprise]. Kyiv, Center of educational literature. [in Ukrainian].
7. Tumar, M.B. (2008). *Osnovy ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva* [Basics of economic security of the enterprise]. Kyiv, "Hi-Tech Press". [in Ukrainian].
8. Duleba, N.V. (2010). *Otsinka mozhyvosti zastosuvannya isnuyuchykh metodiv ta metodyk vyznachennya rivnya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva na ukrayins'kykh avtotransportnykh pidpryyemstvakh* [Assessment of the possibility of applying existing methods and methods for determining the level of economic security of the enterprise at Ukrainian motor transport enterprises]. *Visnyk Natsional'noho transportnoho universytetu – Bulletin of the National Transport University*, 21 (1), 307-311. [in Ukrainian].
9. Zhyvko, Z.B. (2012). *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: sutnist', mekhanizm zabezpechennya ta upravlinnya: Monohrafiya* [Economic security of the enterprise: essence, mechanism of provision and management: Monograph]. Lviv, LigaPress. [in Ukrainian].

ANALYSIS OF ECONOMIC SECURITY THREATS TO ENTERPRISES IN THE TRANSPORT INDUSTRY

BLIZNYUK A., PhD in Economics, Associate Professor, Department of Management, Kharkiv National Automobile and Highway University, Ya. Mudrogo str., 25, Kharkiv, Ukraine, 61002.

E-mail: basket1979@ukr.net, ORCID: 0000-0002-4945-4893

Abstract. *The purpose of the article is to study internal and external factors related to the negative impact on the activities of enterprises in the transport industry, which form potential threats to its economic security. The methodological basis of this article is scientific works of outstanding scientists and materials of periodicals. During the study, the method of logical analysis was used to substantiate the threats to the economic security of the transport enterprise by the nature of the realization of the negative impact. For the purpose of unanimous acceptance of the object of research and a comprehensive assessment of the relations of elements within the defined problem, the method of system analysis was used.*

The conducted research shows the significant role of road transport in the system of the transport industry and the economy of Ukraine as a whole. It should be noted that the state of motor transport enterprises is unstable and is under the influence of a significant number of external and internal factors. Such a situation causes fluctuations and affects the level of economic security of enterprises in the transport industry, and therefore they need a system of monitoring and maintaining economic security at a satisfactory level. The study of the economic security of the enterprise from an objective standpoint makes it impossible to analyze the state and main development trends of the economic sector to which it belongs. Therefore, in order to formulate an objective and thorough conclusion regarding the state of economic security of transport enterprises, it is necessary to study the current state of development of this industry. Threats to the economic security of a motor vehicle enterprise arise not only due to their financial and economic activities, but also from the factors that can lead to losses or bankruptcy. And that is why we should not delay the factors of the internal and external environment, but react on them as quickly as possible and protect the enterprise from undesirable consequences in the future. Taking into account the entire range of external and internal threats will allow to form an objective model for determining the level of economic security of enterprises of the motor transport industry in Ukraine.

Key words: *threats, industry, road transport, economic security, influencing factors.*